

Τ Ο Ζ Α Λ Ο Γ Γ Ο

«Έχε γειά, καημένε κόσμε,
έχε γειά παντοτινά...»

ὁ άτυχο τέλος πού είχαν οί Σουλιώτες μέ τόν τελευταίό τους πόλεμο κατά τοῦ Ἄλῃ πασαῖ, έκανε νά γίνουν ξακουστά όνόματα χωμένα πριν στην άφάνεια. Τέτοια είναι τὸ Σέλτσο, ἡ Ρενιάσα και άλλα. Ἄνάμεσα τους όμως τήν πιό μεγάλη δόξα τήν πήρε τὸ Ζάλογγο, πού σ' ανατολή και δύση άκούστηκε τ' όνομά του. Αυτό και τὸ Μεσολόγγι μέ χρυσά γραμματα γραφθηκαν στης Ἑλληνικῆς ιστορίας τὰ φύλλα βρήκαν άκόμη και θέση στις τόσο στενές σελίδες τῆς παγκόσμιας ιστορίας. Πολύ σωστά άλλωστε, γιατί όνόματα σαν τοῦ Ζαλόγγου και τοῦ Μεσολογγιοῦ είναι σύμβολα τοῦ πιό ψηλοῦ ανθρώπινου ιδανικοῦ, τῆς λευτεριάς.

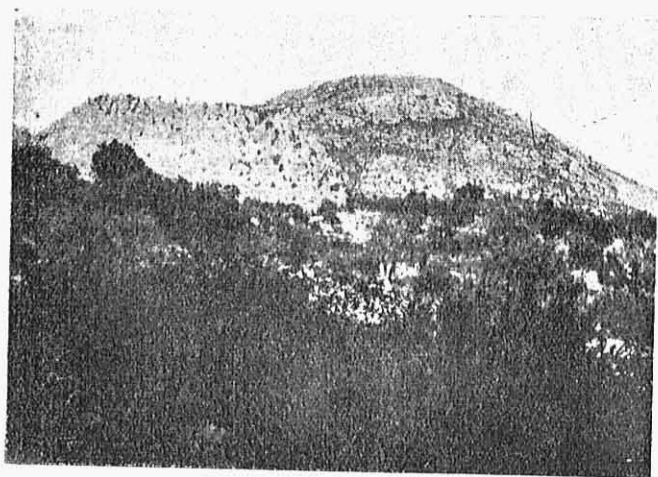
Νά, γιατί άξιζε νά μάθη κανεις πῶς είναι σήμερα τὸ Ζάλογγο, κι αυτός ό λόγος έκαμε και μένα νά καταπιαστῶ μ' αυτό άπ' άφορμή μιās έκδρομῆς μου στην Ἡπειρο τὸ περασμένο καλοκαίρι.

Βράχος ξεχωρος άπ' τ' άλλα τὰ Σουλιώτικα βουνά είναι «ὁ Ζάλογγος» και σαν ένας τους αντιπρόσωπος ξεπετάει αυτός τήν κορφή του, τελευταίος κατά τόν Πρεβεζιάνικον κάμπο, ένῶ κείνα συνταιριασμένα κατόπι του τραβοῦν τὸ ένα πίσω τ' άλλο κατά τὸ βοριά για νά πιαστοῦν άπ' τὸν Ὀλύτσικα, τὸ πιό ψηλὸ βουνὸ πού είναι κοντά στα Γιάννινα τόσο ξεχωρος πού κι άπ' τῆς Ἄρτας τὸν κάμπο κοιτώντας βασίλεμα ἡλιοῦ ξεχωρίζεις τῆ σιλουέτα του χωμένη στην άραχνένια καταχνιά πού ρίχνει τοῦ καλοκαιριοῦ τὸ κάμα.

Μὰ καὶ σὰ γίγαντας λεβεντόκορμος, ὄλος καμάρι καὶ περ-
φάνεια ξεπροβάλλει καὶ πάλι εὐτύς πὸν ξαγναντήσης στὴ
Νικόπολη, ἐνῶ περνᾷς τὸν ἀμαξόδρομο πὸν θὰ σὲ φέρη
ἀπ' τὴν Πρέβεζα στὰ Γιάννινα.

— Εἶμαι ὁ ξακουστός στὸν κόσμον ἐγὼ Ζάλογγος, σὰ νὰ
λέη, ἰδές με!

Κι ὅσο πᾶς καὶ τὸν ζυγώνεις, τόσο καὶ πιὸ πολὺ καμα-

Εἰκ. 1.— Τὸ Ζάλογγο ὅπως φαίνεται ἀπὸ τὴν Καμαρίνα.

ρώνει στὸ μεγαλεῖο του χωμένος· τεῖχος θεόψηλο γίνεται
σιγὰ σιγὰ, καὶ δὲ σ' ἀφήνει πιά νὰ ἰδῆς τ' ἄλλα τὰ βουνὰ
πὸν παραπίσω του ἀκολουθοῦν.

— Τὰ πρωτεῖα ἐγὼ τᾶχω, θαρρεῖς καὶ λέει, στὴ δόξα νὰ
μοῦ παραβγῆ ἄλλο βουνὸ δὲν ἀφήνω.

Κι ὅταν πιά φτάσης στὸ Λοῦρο, τὸ χωριό, ἀποπάνω
σου τότε βρίσκεται ὁ γίγαντας· σὲ τραβάει νὰ πᾶς πιὸ κοντά
του· νὰ πατήσης τὸ χῶμα του, νὰ μιλήσης μαζί του.

*
* *

Στις πλάτες του κρατάει τέσσερα χωριά χωμένα σὲ δάφνες καὶ σὲ σμύρτα, πλημμυρισμένα ἀπ' τοῦ καλοκαιριοῦ τὴ δροσιά.

Στὴ βορεινὴ τὴν πλάτη τὸν Παλιορόφορο, τὸ Σέσοβο, πὸν πῆρε τὸ νέο ὄνομα Πολύβρυσσο καὶ τὰ Δούβιανα (Κρουπηγή). Ἀπ' τοῦ νοτιᾶ τὸ μέρος κρατεῖ τὴν ἡρωϊκὴ τὴν Καμαρίνα πὸν τὴ δόξασε ἡ ἐπανάστασι τῆς στὰ 1897.

Εικ. 2.— Τὸ Ζάλογο ὅπως φαίνεται ἀπὸ τὴν Κασσώπη.

Καὶ στὰ πρὶν Χριστοῦ τὰ χρόνια ὁ Ζάλογος¹, ἄγνωστος τότε μὲ τὸ σημερινό του τὸ ὄνομα δυὸ ξακουστές, ὅπως καὶ τὰ ἐρείδιά τους τὸ δείχνουν, πολιτεῖες, εἶχε στὰ πλάγια του. Τὴν Κασσώπη πὸν ἀκόμα καὶ σήμερα σώζει ὀλόρθα τὰ φοβερὰ τείχη τῆς κοντὰ στὴν Καμαρίνα.

¹ Κατὰ τὴ σωστὴ ἐτυμολογία τοῦ κ. Φουρίκη *διάλογος*.

(Σὰ νὰ τᾶφτειασαν χτὲς λὲς τὰ δυό της τὰ θέατρα. Τὸ ἕνα, τὸ μεγάλο, πὺν δίχως ἄλλο ἔπρεπε νὰ χωράη δέκα χιλιάδες τὸ λιγώτερο θεατὲς καὶ τὸ ἄλλο, τὸ μικρὸ, λίγο παρακάτω ἀπ' τὸ πρῶτο).

Καὶ τὴν ἄλλη τὴν πολιτεία, τὴ μικρότερη ὅπως τὰ τείχη της τὸ δείχνουν, πὺν εἶναι στὴν ἄκρη στοῦ χωριὸ τὸν Παλιορόφορο. (Ἄπο καμμιά πηγὴ δὲν ξέρουμε, τὸ ὄνομά της. Μήπως εἶχε καὶ τότε τὸ σημερινὸ ὄνομα τοῦ χωριοῦ;).

Θὰ μποροῦσε νὰ πάη κανεὶς στοῦ Ζάλογγο κι ἀπ' τὴν Πρέβεζα ἀφήνοντας τὸν ἀμαξόδρομο τῶν Γιαννίνων πολὺ πρὶν φτάσῃ στοῦ Λοῦρο· καὶ τότε τὸ πρῶτο τοῦ χωριὸ πὺν θὰ συναντήσῃ εἶναι ἡ Καμαρίνα.

Μὰ ἐγὼ δὲν πῆγα ἀπὸ κεῖ, γιατί ἐρχόμουν ἀπ' τὴν Ἄρτα κι ὄχι ἀπὸ τὴν Πρέβεζα. Ἄφησα τὸν ἀμαξόδρομο στοῦ Λοῦρο, κι ἀκολουθώντας μονοπάτι, βγῆκα στοῦ δαφνομύριστον Παλιορόφορο. Ὑστερα ἀπὸ 20' τῆς ὥρας ἀνηφορὰ ἔφτασα στοῦ ὀλόδροσο τὸ Σέσοβο (Πολύβρυσσο).

Ἐνα δυσκολοπάτητο μονοπάτι πὺν τραβάει δυτικὰ ἀπ' τὸ χωριὸ, ὕστερα ἀπὸ τρία τέταρτα τῆς ὥρας μὲ ἔφερε στὴν Πέτρα. Ἄτόφνος βράχος μὲ μυτερὴ κορφὴ εἶναι αὐτὸ πὺν λένε «Πέτρα» καὶ στοῦ ριζὸ τοῦ ἔχουν ἀνοιξέει μιὰ «γράβα» (χάσμα). Κατεβαίνοντας τὰ σκαλιστὰ της δύο τρία σκαλοπάτια, βρίσκεις κρῦο νερὸ καὶ πίνεις. Τὸ ἴδιο τὸ νερὸ τῆς Πέτρας πὺν κι οἱ καλόγεροι τοῦ μοναστηριοῦ τοῦ Ζαλόγγου τὸ ἔπιναν, καὶ τὸ ἔπιαν κι οἱ Σουλιῶτες τὸν καιρὸ τῆς προσφυγιᾶς τους.

Τὸ βοῆξαν, λέει ἡ παράδοση, αὐτὸ τὸ νερὸ οἱ καλόγεροι χάρη σὲ μιὰ γίδα. Ἐέκοβε ἀπ' τὸ κοπάδι της, ὅταν διψοῦσε, καὶ πήγαινε στοῦ ριζὸ τῆς Πέτρας κι ἔγλειφε τὸ ὑγρὸ χῶμα. Τὴν παραφύλαξαν, εἶδαν τὶ κάνει, κατάλαβαν πὺς ἐκεῖ μέσα ὑπάρχει νερὸ, ἔσκαψαν καὶ τὸ βοῆξαν.

Ἐνα τέταρτο τῆς ὥρας ἂν προχωρήσῃς παραπάνω ἀπ' τὴν Πέτρα, ξαγναντᾶς σὲ ζυγὸ κι ἀπ' αὐτοῦ βλέπεις τῆς Πρέβεζας τὸν κάμπο καὶ τὴ θάλασσα. Αὐτὸς ὁ ζυγὸς ἐνώνει τὸ Ζάλογγο μὲ ἕναν ὀρθόκοφτο μικρὸ βράχο πὺν ἀκούεται

·στό ὄνομα Ἀνεμόμυλος· θὰ ἦταν, φαίνεται, στήν κορφή του κάποιος ἀνεμόμυλος σὰ παλιὰ τὰ χρόνια.

Στὸ φρύδι τοῦ ζυγοῦ τώρα καὶ λίγα χρόνια ἔγιναν ἀνασκαφές καὶ ξεσκεπάστηκαν τὰ θεμέλια ἑνὸς ἀρχαίου μικροῦ ναοῦ· θὰ ἦταν κάποιο ἐξοχικὸ ἱερὸ τῆς Κασσώπης.

Γυρνώντας ἀποκεῖ κατὰ τὰ ἀριστερὰ καὶ ἀκολουθώντας τὴν κορυφογραμμὴ, πέφτεις στὸ μοναστήρι τοῦ Ζαλόγγου, τὸν Ἀη-Δημήτρι, πού τὸ κρατεῖ ἀγκυλισμένο στὸν κόρφο του ὁ ἀποπάνω του ὑψωμένος ὀρθόκοφτα βράχος. (Ἀπ' αὐτὸν ξέκοψαν ἀπὸ χρόνια μεγάλες πέτρες, κύλισαν τὸν κατήφορο καὶ ἔκαμαν τὸ σωρὸ πού εἶναι ἀπὸ δαῦτες ὀλόγυρα σὰ κελλιὰ τοῦ μοναστηριοῦ).

Τὰ κελλιὰ σὰν κάστρο τὴν ἔχουν κλεισμένη ἀπ' ὀλόγυρα τὴν ἐκκλησιά. Μπαίνεις ἀπὸ βασιλεμα ἡλιοῦ περνώντας τὴν παλιὰ αὐλόπορτα τοῦ μοναστηριοῦ πού καὶ σήμερα ἀκόμα τὴν κλείνουν μὲ σιδερένια κλάπα καὶ μὲ τὸν ξυλένιο τὸ σύρτη της πού κρῦβεται στὸ παραπόρτι.

Δεξιὰ ὅπως μπαίνεις ἔχεις τὸ πηγάδι τὸ παλιό, πλακοστρωμένο ὀλόγυρα, μὲ πολὺ μεγάλο γύρο· στὸ γύρο σὲ μιὰ ἄκρη ὑπάρχει ἀκόμα καὶ τώρα ἡ πέτρα μὲ τὴ λακκούβα πού ἔχυναν τὸ νερὸ γιὰ νὰ πίνουν τὰ ζῶα τοῦ μοναστηριοῦ. Φαγωμένα εἶναι καὶ τὰ χεῖλια τοῦ πηγαδιοῦ ἀπ' τὸ σκοινὶ πού τραβοῦσε τὸν κουβὰ μὲ τὸ νερό.

Κοιτᾶς μὴν ξεπροβάλλῃ ἀπὸ κάπου καλογέρου κεφάλι τίποτα ἔρημιὰ καὶ σιωπὴ βασιλεύει παντοῦ, τοῦ μυστηρίου τὸ σάβανο τὰ σκεπάζει ὅλα.

Ἰσια πέρα ἀπ' τὴν αὐλόπορτα προχωρώντας φτάνεις στὴν ἐκκλησιά, καὶ ἀφήνοντας ἀριστερὰ σου ἕνα ἀτόφιο πέτρινο τραπέζι ἀπὸ παλιοῦθε ἐκεῖ στημένο, μπαίνεις.

Ὁ νάρθηκάς της μοιάζει γιὰ προσθετός· ἔτσι, βλέπεις τὸ ἦθελε ἡ ἀρχιτεκτονικὴ τὸν καιρὸ πού ἔχτιζαν τὴν ἐκκλησιά. Ἡ στέγη εἶναι ξύλινη, σκεπασμένη, ὅπως καὶ ὅλη τὸ χτίριο, μὲ πλάκες πέτρινες.

Ὡστόσο τὸ καθολικὸ εἶναι θολωτὸ μὲ κουμπὲ στή μέση· καὶ στοὺς τοίχους του ἀπ' ἔξω ἔχουν καμωμένα ποδα-

ρικά ἓνα ἀπὸ δῶ τ' ἄλλο ἀπὸ κεῖ ὄχι γιὰ στηρίγματα παρὰ ἀπὸ λόγους ἀρχιτεκτονικούς.

Τοῦ νάρθηκα μόνο ὁ τοῖχος ποὺ εἶναι κατὰ τὸ καθολικὸ ἔχει ἀγιογραφίες, τὴν Παναγία, τὸ Χριστό, τὸν Πρὸδρομο, τοὺς Ταξιάρχους, τὸν Ἅγιο Δημήτριον καὶ τὸν Ἅγιο Μόδεστο· οἱ ἄλλοι ὄχι.

Στὴν κόχη, ποὺ εἶναι πάνω ἀπ' τὴν πόρτα ποὺ θὰ σὲ φέρῃ στὸ καθολικὸ μέσα μὲ γράμματα βυζαντινὰ ἔχουν γράψῃ. « Οὗτος ὁ ναὸς ἀνακαινίστη ἐκ θεμελίου παρὰ τοῦ πανοσιωτάτου καθηγουμένου Κύριου Διονυσίου, διὰ μετόχῃ τῆς Μονῆς τῶν Ταξιαρχῶν »¹. Κι ἀπὸ μέσα :

« Ἰστορήθη ὁ θεῖος οὗτος καὶ πάνσεπτος ναὸς τοῦ Ἁγίου ἐνδόξου Μεγαλομάρτυρος Δημητρίου, τοῦ μυροβλήτου, ἀρχιερατεύοντος τοῦ πανιερωτάτου καὶ θεοπροβλήτου ἡμῶν Δεσπότης τῆς ἁγιωτάτης Μητροπόλεως Ναπάκτου καὶ Ἄρτης Κυρίου, Κυρίου Πορφυρίου· διὰ συνδρομῆς καὶ δαπάνης τοῦ πανοσιωτάτου ἁγίου Καθηγουμένου Κυρίου, Κυρίου Χριστοφόρου, Χρυσάνθου Ζωσιμᾶ τοῦ ἱερομονάχου, Εὐγένου, Ἀνθίμου τῶν μοναχῶν· ἐπὶ ἔτει 1813. Διὰ χειρὸς ἐμῶν τῶν ταπεινῶν Ἰωάννου ἱερέως καὶ Χριστοδούλου, τῶν αὐταδέλφων, τῶν ἐξ Ἰωαννίνων, ἐκ κώμης Κορύτιανης ».

Κι οἱ δυὸ ἐπιγραφὲς ἔχουν ἓνα σωρὸ λάθη ὀρθογραφικά.

Τὸ καθολικὸ μέσα εἶναι ὀλοζωγράφιστο, στὸν τοῖχον καὶ στὸ θόλον τοῦ ἔχει ἐξαντλήσει ὁ ζωγράφος ὄλο τὸ ἀγιολόγιο. Πάνω ἀπ' τὴν ὠραία πύλη εἶναι γραμμένο: « Ἀνίκαιος Κέφαλος ».

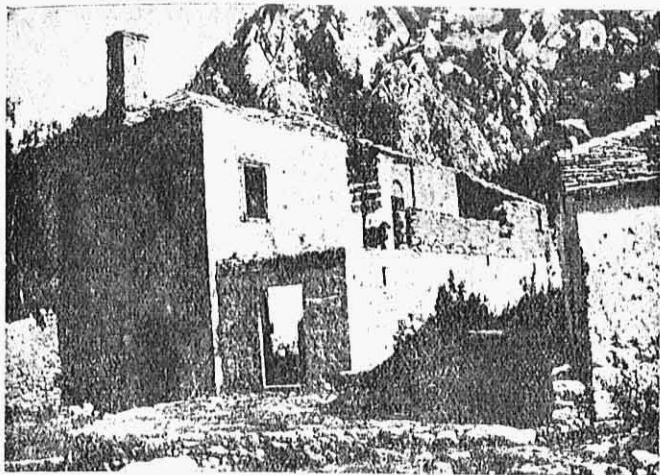
Μόλο ποὺ ἡ ἐπιγραφή λέει πὼς ὁ ναὸς ζωγραφίστηκε στὰ 1813, τῶν τοιχογραφιῶν τὸ στυλ δὲν ταιριάζει γιὰ τοῦ αἰῶνα τούτου παρὰ γιὰ τοῦ 17^{ου} ἢ 18^{ου}.

Τὰ κελλία τοῦ ὄλα εἶναι ἀνώγεια· τὰ τέσσαρα κατὰ τὸ νοτιὰ καὶ σὲ καλὴ κατῴσταση, τὰ δυὸ κατὰ τὴ δύση· Μὰ

¹ τοῦ πρόγονου τῆς τωρινῆς μονῆς.

αὐτὰ οὔτε πάτωμα οὔτε στέγη ἔχουν πιά· τοὺς τὰ σάπισε ὁ χρόνος.

Ἄνεβαίνεις διασκελίζοντας τὰ σκαλοπάτια μιᾶς πετρό-σκαλας πὺν γωνιάζει γιὰ νὰ σ' ἀνεβάσῃ πρὸ ἄκοπα σὶν ἑξώστη τῶν κελλιῶν. Οἱ τοῖχοι τοὺς ἀσπρισμένοι μὲ ἀσβέστη. Πάνω τοὺς ἔγραψε κάποιος μὲ μολυβοκόντυλο τοῦτα τὰ λόγια: «Ἀκούσατε, κόσμε, καλά, σήμερον τῆς 24 Αὐ-

Εἰκ. 3.— Χαλασμένο κελλι τοῦ Ζαλόγγου.

γούστου 1932. Σᾶς ἱκρίνω τὰ ἐξῆς: Νὰ λάβετε ὑπ' ὄψιν ὅτι τὸ συμβούλιον τοῦ Ζαλόγγου εἶναι ἀκατάστατο καὶ φραγάδες. Δὲν ἐκτελοῦν τὰ καθήκοντά του διὰ νὰ φανοῦν χρήσιμοι εἰς τὸ μοναστήρι. Τηρᾶνε γιὰ τὴ μασίνα¹ τοὺς καὶ ὄχι γιὰ τὸ μοναστήρι τὸ πτωχό. Ἐν Πολύβρυσον τῆ 24/3/1932 ».

¹ κοιλιά· εἶναι πλεονέχτες.

Ἄλλο χέρι ἴσως, ἔχει γράψει παραπέρα :

«Δὲν εἶναι κρῖμα κι ἄδικο, δὲν εἶναι κι ἁμαρτία,
 πὺν κλείσανε τὸ Ζάλογγο χωρὶς καμμιά αἰτία!
 Καὶ ρήμαξε ὁ Ζάλογγος σὰ νάναι ρημοκλήσι.
 Βοηθάτε, Ἄγιοι, γιὰ καλὸ ν' ἀνοίξῃ τὸ μοναστήρι,
 Γιὰ ν' ἀρθοῦνε καλόγεροι, παπάδες κι ὑπαλλήλοι¹.
 Γιὰ νὰ γενῆ τὸ Ζάλογγο ἴπως ἦτανε καὶ πρῶτα».

Ζωγραφιὰ ἀληθινὴ γιὰ τὴ σημερινὴ κατάντια τοῦ μοναστηριοῦ τὰ δυὸ παραπάνω σημειώματα, μόλο πὺν γράφτηκαν ἀπὸ ἀγράμματους ἀνθρώπους.

Πρὶν τοῦ Ἄληπασᾶ ἄπειρη ἦταν ἡ περιουσία του. Ἐξὸν ἀπὸ τὸ ζωντανὸ βιό, καὶ τσιφλίκια μεγάλα λογιόντανε δικὰ του. Ἡ Λάμαρη σὰ νὰ ποῦμε κάτω στὸν κάμπον, (μὲ τὴν ἀρχαία Νικόπολη μέσα), πὺν ὡς πρὶν ἔρθη τὸ Ἑλληνικό, ἦταν σ' ἀρβανίτικα χέρια, τοῦ Χουσεῖν Ντίνου. Τὰ χωριὰ Καμαρίνα, Σέσοβο κι ὁ Μύτικας στὸν κάμπο ἐπίσης δικὰ του τσιφλίκια ἦταν.

Μὰ σὰν ἦρθε στὴν ἀκμὴ του ὁ τύραννος Ἄλῆς, τοῦ τὴν ἄρπαξε τὴν πιὸ πολλὴ περιουσία καὶ τοῦ ἄφησε μόνο τὴν Καμαρίνα καὶ τὸ Σέσοβο, τὰ μόνα πὺν ὥριζε ὡσποῦ ἦρθε τὸ Ἑλληνικό.

Σήμερα οὔτε σπιθαμὴ γῆς δὲν ὀρίζει τὸ μοναστήρι, γιὰτι οἱ δυὸ περιφέρειες πὺν εἶχαν ἀπομείνει, ἀπαλλοτριώθηκαν κι αὐτὲς μὲ τὸν ἐρχομὸ τῆς λευτεριάς γιὰ χάρη τῶν δυὸ αὐτῶν χωριῶν.

Πάει κι ὁ τελευταῖος του καλόγερος· ἔλειψε κι αὐτός, ὅπως κι οἱ Τοῦρκοι, ρήμωσαν καὶ τὰ κελλιά. Σήμερα τὸ διευθύνουν τὸ μοναστήρι οἱ σχολικὲς ἐφορεῖες τῆς Κρουοπηγῆς (Δουβιάνων), τῆς Καμαρίνας, τοῦ Πολύβρουσου (Σέσοβου) καὶ τοῦ Παλιορόφορου. Ἀπὸ λειτουργίες, τάματα κι ἄλλα εἰσοδήματα τῆς μνήμης του μαζεύεται κάθε χρόνο ἓνα ποσὸ πάνω κάτω εἴκοσι χιλιάδες δραχμὲς. Βγάζουν κατὰ μέρος ὅσα χρειάζεται γιὰ τὸ λάδι, τὸ κερί καὶ τὸ λι-

¹ Ὑπαλλήλους λένε ἐδῶ τοὺς ὑπηρέτες.

βάνι τῆς ἐκκλησιᾶς καὶ τ' ἄλλα τὰ μοιράζονται τὰ τέσσερα χωριά καὶ ξοδεύουν γιὰ τὰ σχολεῖά τους. Πόσο φροντίζουν ὅμως γιὰ τὴ συντήρηση τοῦ ἱστορικοῦ τούτου μνημείου οἱ σχολικὲς ἐφορεῖες, τὸ λένε τὰ δυὸ σημειώματα πού διαβάσαμε παραπάνω. Τὸ λέει κι ἡ στέγη τοῦ νάρθηκα, πού τὴν ἄφησαν κι ἔπεσε. Εἶναι νὰ λυπᾶται ἡ καρδιά σου μὲ τὴν ἀσυχώρητη αὐτὴ ἀφροντισιὰ κι ἀμέλεια!

Πρῶτος ἠγούμενος τοῦ μοναστηριοῦ γράφεται στὴν

Εἰκ. 4.— Ἡ ἐκκλησιὰ τοῦ Ζαλόγου.

Προσκομιδῇ (:κόχη ὅπου σημειώνονται καὶ τὰ ὀνόματα τῶν « τεθνεώτων » στὸ ἱερό) ὁ Σάββας, ἱερομόναχος· κοντὰ ἔρχονται ὁ Σεραφεῖμ καὶ δυὸ τρεῖς ἄλλοι πού δὲ διαβάζονται τὰ ὀνόματά τους, γιὰτὶ εἶναι σβησμένα. Παρακάτω διαβάζει κανεὶς τοὺς « ζῶντας » (τότε βέβαια πού γινόταν ἡ ἐπιγραφή). Χριστόφορος, ἱερομόναχος, Χρῦσανθος, Λαυρεντία, μοναχὴ, Σωφρονία, Πελαγία καὶ μερικὲς ἄλλες πού ἔσβησε ἢ ὑγρασία τὰ ὀνόματά τους.

Κατὰ πὺν λένε, τελευταῖοι ἡγούμενοί του ἦταν ὁ Ἄνα-
νίας κι ὁ Ἀγαθάγγελος στὸ 1897. Ὑστερα ἀπὸ τὸ ἐνε-
νήντα ἑπτὰ διοικοῦσαν τὸ μοναστήρι οἱ ἡγούμενοι πὺν
ἔβαζαν μὲ τὴ σειρά γιὰ ἕνα χρόνο τὰ γύρω χωριά ἢ Κα-
μαρίνα, τὸ Σέσεβο, τὰ Δούβιανα κι ὁ Παλιορόφορος.

Βορεινὰ καὶ νότια ἀπ' τὸ μοναστήρι κι εὐτὺς ἔξω ἀπ' τὰ
κελλιά ἀνάμεσα στὶς πέτρες ξεχωρίζουν ρειποθέμελα σπι-
τιῶν τὸ ἕνα κοντὰ στὸ ἄλλο. Καρυὲς λέγεται τὸ βορεινὸ τὸ
μέρος, τὸ νότιο δὲν ἔχει ὄνομα. Ἡ προφορικὴ παράδοση

Εἰκ. 5.— Τὸ μοναστήρι ἀπὸ μακρὰ.

λέει πὺς ἐδῶ κατοίκησαν Χορμοβίτες καὶ Γαρδικιωῖτες πὺν
γιὰ χάρη τῆς μητέρας του Χάμκος τοὺς ξεσπίτωσε ὁ Ἄλῃ
πασᾶς.

Στὸ νότιο τὸ μέρος εἶχαν κάμει τὰ σπίτια τους Πιτσα-
ριῶτες διωγμένοι κι αὐτοὶ ἀπ' τὴν παλιά τους πατρίδα, τὸ
Πιτσάρι, πὺν χάλασε ὁ Ἄλῃς.

Τὴν παράδοση πάρτην γιὰ σωστή, ἀφοῦ καὶ σήμερα
ἀκόμα οἱ Δουβιανιωῖτες πειράζοντας τοὺς Σεσοβίτες τοὺς
λένε Πιτσαριῶτες, γιὰτὶ κι αὐτουνῶν οἱ γονεῖς ἦρθαν ἀπὸ
τὸ Πιτσάρι.

Ἐξάλλου τὰ πολλὰ ρειποθέμελα, πού βρίσκονται ἀκόμα μέσα καί γύρω στὰ Δούβιανα, τὰ νοματίζουν τῶν Χορμοβίτων, καί σ' ἓνα παλιό Εὐαγγέλιο τοῦ χωριοῦ σημειώνεται γιά δωρητὴς κάποιος «Σπυριδῶν Κέρης τοῦ ποτὲ Χριστοῦ Χορμόβιτου».

*
* *

Ἄν πάρης τὸ κακοπάτητο μονοπάτι πού κορδελιάζει στὸν ἀποπάνω τοῦ μοναστηριοῦ βράχο, θὰ σὲ βγάλῃ σὲ λίγο στὴ Σκάλα Σουλιώτη¹. Διάβα εἶναι τούτη, καί μοιάζει σὰν πόρτα μὲ παραπόρτια τῆς βράχο ἀποδῶ βράχο ἀποκεῖ.

Περνώντας τὴν ξεπετιέσαι σὲ «σιάδι». Ὁ βράχος τοῦ Ζαλόγγου ἐδῶ γίνεται σὰν τραπέζι ὁμάλια, καί στὴν ὁμάλια ἀπάνω εἶναι φηρωμένα γέρικα πουρνάρια. Δάσος, πὲς καλύτερα πουρναριάς.

Στὴν ὁμάλια τούτη μόνο ἀπ' τὸ μέρος τοῦ μοναστηριοῦ μπορεῖς ν' ἀνεβῆς, μὲ πολλὴ δυσκολία κι ἀπ' τὴν ἄλλή τὴν ἀντίθετη πλευρῆ πού βλέπει κατὰ τὸ Λοῦρο. Ἄπ' ἄλλοῦθε ὄχι, γιατί ὀρθόκοφτος εἶναι ὁ βράχος κι ἀπὸ βοριὰ κι ἀπὸ νότο, καί ψηλός, θεόρατος. Σ' ἓναν ἀπ' τοὺς δυὸ αὐτοὺς βράχους ἔπεσαν κάτω οἱ Σουλιώτισσες. Οἱ Καμιρινιώτες τὸ θέλουν ἀπ' τὸ νοτιὰ πού βλέπει κατὰ τὸ χωριό τους, τ' ἄλλα τὰ χωριά λένε «ὄχι, ἀπὸ τὸ δικό μας τὸ μέρος πήδησαν κάτω». Ἄστεία φαίνεται ἡ διαφορὰ τους, ὥστόσο ἂν τὸ καλοξετάσης, θὰ παραδεχτῆς πὼς ἔχουν δίκιο καί τοῦτοι καί κείνοι. Φιλονεικοῦν γιὰ μιὰ ἀθάνατη δόξα, τὴ δόξα π' ἀφήκαν στοὺς βράχους τούτους μὲ τὸν ἡρωϊκὸ χορὸ τους οἱ Σουλιώτισσες.

Ἡ ὁμάλια στὴ μέση γουβιάζει κι ἐκεῖ εἶναι σήμερα τὸ γυμνὸ τοῦ Ζαλόγγου, ἐκεῖ βρίσκεται καί τὸ παλιὸ τὸ μοναστήρι ὁ Ἄη-Ταξιάρχης, παλιὸ ἐκκλησιάκι στεγασμένο μὲ ξύλα.

¹ Σκάλα Σουλιώτη ἀκούεται καί ἄλλη στὸ βράχο πού εἶναι ἀντίκρυ ἀπ' τὰ Δούβιανα.

Τοιχογραφία καμμιὰ δὲν ἔχει μέσα του, οὔτε καὶ ἶχνος τους ἀπομένει πὺν νὰ μαρτυράῃ πὼς ἦταν κάποτε τοιχογραφίες ἐδῶ μέσα. Ὡστόσο ἡ πρόσοψή του ἀπόξω εἶναι χτισμένη μ' ἀραδαριῆς πέτρες τετραγωνισμένες, κι αὐτὸ θὰ πῆ πὼς δὲν ἔχουμε δῶ κανένα τιποτένιο ἔξωκλησάκι.

Τὸ εἰκονοστάσι του εἶναι ξυλένιο, ἀπλό. Ὡστόσο ἡ Ἁγία

Εικ. 6.— Τὸ παλιὸ μοναστήρι, ὁ Ἁγ. Ταξιάρχης.

τράπεζα εἶναι μονοκόματη δουλεμένη πέτρα καὶ στηρίζεται σ' ἀτόφνον πέτρινον ὀλοστρόγγυλο στύλο.

Πλακοστρωμένο τὸ ἔχει τὸ ἱερό της κι ἀνάμεσα στὶς ἄλλες πελεκημένες πέτρες πὺν κάνουν τὸ πλακόστρωμα βρίσκεται κι ἓνα μάρμαρο μὲ ἀνάγλυφο· ἀπόδειξη πὼς καὶ πρὶν Χριστοῦ θὰ ὑπῆρχε κάτι ἐκεῖ ψηλά.

Ὁ νάρθηκάς του σὰν προσθετὸς κι ἐδῶ· μακρὺς μακρὺς¹ καὶ μὲ στέγη χαμηλότερη ἀπ' τὴ στέγη τοῦ καθολικοῦ.

Πάνω ἀπ' τὴν πόρτα του εἶναι τοιχισμένη μαρμαρένια πλάκα. Μὲ πολλὴ δυσκολία διάβασα: «1823 (;), Γενάριος 10.

¹ 5 μ. μάρκος.

Γιαννάκης, Γεώργης [ἐπί]τροπος Παπαγεώργης Μερέας(;)».

“Ὅλο τὸ μᾶκρος τῆς ἐκκλησιᾶς εἶναι 15 μέτρα (τὰ 5 τοῦ νάρθηκα)· πλάτος ἔχει 6 (τὰ μετρήματα ἀπὸ ἔξω).

Δυὸ παλιὰ πουρνάρια τὸ ἴσκιώνουν τὸ ἐκκλησιάκι, καὶ τὰ δυὸ κοντὰ στοὺς τοίχους. Τὸ ἓνα ρίχνει τὸν ἴσκιο του στὸ ἅγιο βῆμα του ἀπέξω, τὸ ἄλλο στὴ γωνία πού γίνεται ἐκεῖ πού σμίγει ὁ νάρθηκας μὲ τὸ καθολικό.

Καμμιά δεκαριά μέτρα παραπέρα ἀπ’ τὴν πόρτα ὑψώνεται ἓνα παραγέρικο πουρνάρι πυκνοφουντωμένο καὶ ρίχνει τὸν παχύ του ἴσκιο στὸ προαύλιο.

Αὐτὸ εἶναι τὸ ὄλο τοῦ παλιοῦ μοναστηριοῦ τῶν Ἁΐ Ταξιαρχῶν πού ἐστάθηκε ὁ πρόγονος τοῦ Ἁη-Δημήτρη στὸ ριζὸ τοῦ βράχου. Ἀπὸ κελλιὰ τίποτα σήμερα, καὶ μόνο μερικὰ χαλάσματα ἐδῶ ἐκεῖ δείχνουν πὼς ὑπαρχαν κάποτε.

Διακοσαριά βήματα παραπέρα ἀπ’ τὸν Ἁη-Ταξιάρχη ἂν προχωρήσης, θὰ βρῆς ξάφνου τὸ χάος. Ἡ θέα ἀπ’ αὐτοῦ εἶναι ἀνείπωτη. Ξεπερνάει τὰ Σουλιώτικα βουνὰ τὸ μάτι σου καὶ σταματᾷ στὸν Ὀλύμπια λίγο δῶθε ἀπ’ τὰ Γιάν-νινα. Ὀλόκληρον κόσμο ἔχεις μπροστά σου.

Ἰλιγγος σὲ πιάνει, ἂν κοιτάξης τὰ ἴσια κάτω, τόσο ψηλὰ εἶσαι.

Λίγο παρακάτω ἀπ’ τὰ χεῖλια τοῦ βράχου εἶναι σπηλιὰ πού ἀπὸ ψηλὰ δὲν τὴ βλέπεις. Τοῦ Παπασάββα τὸ ἀσκη-ταριὸ τὴ νοματίζουν. Αὐτοῦ μέσα λένε πὼς ἀσκήτειπε στὰ παλιὰ χρόνια κάποιος Σάββας. Καὶ μολογᾶνε πὼς μπρὸς στὴ σπηλιὰ ἦταν φυτρωμένη μιὰ βελανιδιὰ μακρυκλώναρη. Γυρισμένα τὰ κλωνάρια τῆς τὸν κατήφορο ἔφταναν ὡς τὸ ριζόβραχο. Ὁ ἀσκητὴς πιάνοντάς τα πότε μὲ τὸ ἓνα καὶ πότε μὲ τὸ ἄλλο χέρι, ὅπως ὁ ναύτης τὸ παλαμάρι τοῦ κα-ραβιοῦ, κατέβαινε. Μάζευε ἄγρια χόρτα γιὰ τροφή του καὶ πάλι σκαρφάλωνε· ἔφτανε στὴ «σπέλα»¹ πού εἶχε γιὰ κατοικία του. Ἦρθε ὁ καιρὸς του καὶ πέθανε ὁ ἀσκητὴς, μὰ κανεὶς δὲν πῆρε εἶδηση γιὰ τὸ θάνατό του, καὶ τὸ λείψανο ἔμεινε ἄθαφτο στὴ σπηλιὰ κι ἔλειωσε.

¹ Ἔτσι λέν ἐδῶ τὴ σπηλιὰ.

Πέρασαν χρόνια και τὸν ἀσκητὴ δὲν τὸν ξανάειδαν νὰ κατεβῆ καὶ νὰ μαζέψῃ λάχανα. Μία γυναῖκα ἦταν περιέργη νὰ μάθῃ, τί ἔγινε. Ἀψηφῶντας τὸν κίντυνο κατέβηκε ἀπ' τὰ χεῖλια τοῦ βράχου καὶ μπῆκε στὴ σπηλιά. Κοιτάζει..., τὰ κόκκαλα εἶχαν ἀπομείνει ἀπ' αὐτόν. Τὰ συμμαζέψῃ, τὰ ἀνέβασε πάνω καὶ πῆγε καὶ τὰ ἔθαψε στὸ μοναστήρι τῶν Ἀϊ-Ταξιάρχων. Ἐμεινε ἀπὸ τότε νὰ λέγεται: «στοῦ Παπα-σάββα». Τὸ ὄνομα αὐτὸ τὸ εἶχε παρμένο γιὰ κάμποσον καιρὸ ὅλος ὁ βράχος.

Καὶ τώρα ἂς δοῦμε, τί μᾶς λέει ἡ παράδοση γιὰ τὰ μοναστήρια. Αἰτία ποὺ πρωτοχτίστηκε τὸ μοναστήρι τῶν Ἀϊ-Ταξιάρχων εἶναι τὸ θαῦμα. Ἐνα καντήλι ἀναμμένο ἔβλεπαν κάθε βράδῃ σὲ τοῦτο τὸ μέρος ποὺ βρίσκεται τὸ ἔξωκλήσι. Πῆγαν λοιπὸν ἐκεῖ καὶ βρῆκαν τὴν εἰκόνα τῶν Ταξιάρχων σφηνωμένη μέσα στὴ «γράβα» (χάσμα στὸ βράχο). Ἐκεῖ ἔχτισαν ἐκκλησιά.

Θέλουν νὰ ποῦν πὼς ἡ εἰκόνα αὐτὴ ἔφυγε ἀπὸ κάποιο ἐκκλησιάκι τοῦ κάμπου τῆς Ἄρτας καὶ φανερώθηκε σὲ τοῦτο ἔδω τὸ μέρος. Καὶ τὰ θαύματα τοῦ μοναστηριοῦ τούτου δὲν εἶχαν πάφει ὡς τὰ 1897 ποὺ ἔφυγε πιά ἡ χάρη τῶν Ἁγίων. Εἶχαν ἐπαναστατήσῃ τότε οἱ Καμαριναῖοι καὶ ἦρθαν καὶ κλείστηκαν πάνω σὲ τοῦτον τὸ βράχο.

Πρὶν ἔρθουν οἱ Τοῦρκοι γιὰ νὰ τοὺς χτυπήσουν, πολλοὶ εἶδαν μὲ τὰ μάτια τους ἕνα φῶς. Σηκώθηκε ἀπὸ τὸ Ζάλογγο καὶ τράβηξε ἀνάτελμα ἡλιοῦ κατὰ τὸν κάμπο τῆς Ἄρτας. Ὡς τὸν Κανταῶ ποὺ εἶναι στὸν κάμπο τοῦ Λούρου τὸ παρακολούθησαν τὸ φῶς, ὕστερότερα τὸ ἔχασαν.

Τὸ δειλινὸ τῆς ἴδιας ἡμέρας εἶδαν καὶ τὰ τούρκικα ἀσκέρια νὰ ἔρχονται ἀπὸ τὸν ἀμαξόδρομο Πρέβεζας Γιαννίνων. Ἐφυγε ἡ χάρη, ἦρθαν οἱ Τοῦρκοι καὶ χάλασαν τὴν Καμαρίνα.

Ἄλλη παράδοση ὑπάρχει γιὰ τὸν Ἀη-Δημήτρη.

Καὶ λέει: «Στῶν Ἀϊ-Ταξιάρχων τὴν παλιὰ τὴν ἐκκλησιά ἦταν καὶ ἡ εἰκόνα τοῦ Ἀη-Δημήτρη. Κάποτε ἔφυγε μόνη τῆς καὶ πῆγε καὶ στάθηκε ἐκεῖ ποὺ τὸ λένε *στὸ Πλάϊ τῆς Κόνας*. Πᾶνε οἱ καλογέροι, τὴν πῆραν καὶ τὴν ἔφεραν

στη θέση της. Τὴ δουλειά της ὅμως αὐτή ξαναφεύγει καὶ πάλι στὸ ἴδιο τὸ μέρος. Ὡστόσο καὶ κείνοι ἐπέμειναν καὶ καλὰ νὰ τὴ φέρουν ἐκεῖ πού ἦταν. Σὰν εἶδε ἔτσι, παρουσιάζεται ὁ Ἄη-Δημήτρης στὸν ὕπνο τους καὶ λέει: «ἐδῶ μ' ἄρῆσει, γιατί τὸ ἐπιμένετε νὰ μὲ φέρνετε ἐκεῖ πού δὲ θέλω;» Σκέφτηκαν νὰ τοῦ χτίσουν ἐκκλησιά ἐκεῖ πού ἤθελε, μὰ ἔλα πού τὸ μέρος ἦταν ἀνάβολο!

Τότε τὴν πήραν τὴν εἰκόνα καὶ τὴν ἔφεραν στὸ μέρος πού εἶναι τώρα τὸ μοναστήρι ὁ Ἄη-Δημήτρης. Ἔχτισαν ἐκκλησιά της, αὐτὴ πού εἶναι καὶ σήμερα». Ὡς ἓνα σημεῖο ἢ παράδοση εἶναι ἀληθινή· τὸ λέει κι ἡ ἐπιγραφή πού εἶδαμε παραπάνω, «ἀνακαινίστη ἐκ θεμελίου... διὰ μετόχι τῆς μονῆς τοῦ Ταξιάρχου», ὁ Ἄη-Δημήτρης.

Παίρνοντας μιὰ παράδοση γιὰ σωστή, ὁ ἄλλοτε μητροπολίτης Ἄρτης Σεραφεῖμ, γράφει (Δοκίμ. Ἄρτης καὶ Πρεβεξ.) πὼς τάχα τὸ πρῶτο μοναστήρι τῶν Ταξιάρχων χτίστηκε τὸν καιρὸ τοῦ Ἰουστινιανοῦ, αὐτὸ ὅμως εἶναι παραμύθι. Τὸν καιρὸ κείνο δὲν εἶχε ξαπλωθῆ καλὰ καλὰ ὁ χριστιανισμός, ὄχι νὰ χτιστῆ καὶ μοναστήρι στὸ Ζάλογγο! Δὲ θὰ ἀπόμνε κανένα του ἴχνος;

Ὅσο γιὰ τὸ χορὸ τώρα τῶν γυναικῶν πού ἄφησαν ἀθάνατη δόξα στὸ Ζάλογγο δὲν ἔχω νὰ πῶ παρὰ ὅσα ἀπὸ τὴν παράδοση ἔμαθα· τ' ἄλλα ὅσα γι' αὐτὸν ἔγραψαν ὁ Σαλαπάντας, ὁ Περραιβὸς κι ἄλλοι, τ' ἀφήνω. Ἄς τὰ διαβάσῃ ὁποῖος θέλει στὰ συγγράμματά τους.

Λένε λοιπὸν πὼς οἱ Σουλιῶτες σὰν ἄφησαν τὸ Σούλι καὶ ἦρθαν ἐδῶ, ἔκαμαν τὸ κατάλυμά τους στὸ ριζόβραχο πού εἶναι τὸ μοναστήρι ὁ Ἄη-Δημήτρης. Ἐκεῖ περίμεναν τὴν ἐπιτροπὴ πού τοὺς εἶχε ὑποσχεθῆ ὁ Ἄλῆς νὰ στείλῃ γιὰ νὰ τοὺς μοιράσῃ χωράφια σὲ μέρος πού αὐτοὶ θὰ ἤθελαν νὰ μείνουν. Μὰ ἀντὶς γι' αὐτή, τοὺς παρουσιάστηκε ὁ Μπεκὴρ Τσογαδόρος κι ὁ Βελῆς ὁ γιὸς τοῦ Ἄλῆ μὲ χιλιάδες στρατὸ καὶ τοὺς τὸ ἔκαμαν πλόχο.

Οἱ ἄντρες τότε ταμπουρωθῆκαν ἐδεκεῖ· στὸ ριζόβραχο καὶ ἄρχισαν τὸ τουφεκίδι.

Οἱ ἀδύνατοι, γυναῖκες καὶ παιδιά, ἀνέβηκαν ἀποπάνω

στην ομάδα για ἀσφάλεια. Ἀπὸ κεῖ παρακολουθοῦσαν τὸν πόλεμο. Σὰν ἄκουσαν κάποια στιγμή νὰ πέφτουν ἀνάρια ἀνάρια τὰ τουφέκια, κατάλαβαν πὼς εἶχαν νικηθῆ οἱ ἄντρες.

Ὅσες μπόρεσαν τράβηξαν τὴν ἀντίθετη πλευρὴ τοῦ βουνοῦ πῆραν τὸν κατήφορο καὶ γλύτωσαν. Καμμιά ἐξηνταριά δὲν πρόλαβαν, γιατί εἶχαν καὶ τὰ παιδιά τους. Εἶδαν πὼς καμμιά σωτηρία δὲν τοὺς ἀπόμενε. Πῆγαν κι αὐτὲς στὸ γκρεμὸ καὶ ἐκεῖ ἔστησαν χορό, ἀφοῦ πρὶν ἔρριξαν τὰ παιδιά τους κάτω. Μία μία, ὅπως ἔρχονταν χορευόντας στὰ χεῖλια τοῦ βράχου, ξαπολυόταν ἀπ' τὶς ἄλλες κι ἔπεφτε στὸ χάος γινόταν κομμάτια.

Ἄλλοι λένε πὼς οἱ πιὸ πολλὲς βρῆκαν μονοπάτι κατὰ τῆς Καμαρίνας τὸ μέρος κι ἀπὸ κεῖ ξέφυγαν καὶ πῆγαν στὴ Ρενιάσα.

Κεῖνον τὸν καιρὸ ἀπ' τὰ ριμένα παιδιά βρῆκαν ζωντανὰ δύο τρία Σουλιωτόπουλα στὴ ρίζα τοῦ βράχου ποὺ τὰ σύμμασε ὁ καπετὰν Γιαννάκης ἀπ' τὴν Καμαρίνα. Ἐκεῖ ἦρθε κι ὁ Βελῆς, μὰ κακὸ σὲ κανέναν δὲν ἔκαμε στὸ χωριὸ μέσα.

Ὁ Φωτομάρας, ὁ Μπότσαρης κι ὁ Κουτσονίκας, (τοῦτος ἦταν καὶ ὁ βλάμης τοῦ Μπεκῆρ Τσογαδόρου) μὲ τὶς πλάτες τοῦ Τσογαδόρου ἔφυγαν.

Ἄλλοι λένε:

Οἱ Σουλιῶτες γιὰ νὰ βρῖσκουν τροφίμα, κατέβαιναν κάποτε κάποτε στὸν κάμπο. Μιὰ νύχτα εἶχαν πέσει στὴ στάνη τοῦ καπετὰν Κακιούζη ἀπ' τὸ Σέσοβο γιὰ νὰ κλέψουν σφαχτά. Ἐγίνε συμπλοκὴ κι ἀπάνω στὴ συμπλοκὴ σκοτώθηκε ἓνα παιδί τοῦ Κακιούζη. Ἀπὸ παρεξήγηση, γιατί οἱ Σουλιῶτες εἶχαν φίλο τὸν Καπετάνο καὶ ποτὲ δὲν εἶχαν τέτοιο κακὸ σκοπὸ στὸ νοῦ τους.

Ὡστόσο ὁ Κακιούζης τῶραλε πείσμα γιὰ νὰ ἐκδικηθῆ τοὺς Σουλιῶτες· τί λὲς λοιπὸν κι ἔκαμε! πῆγε στὸν Ἀλῆ πασᾶ καὶ τὸν παρακάλεσε νὰ τιμωρήσῃ τοὺς Σουλιῶτες· μὰ αὐτὸς δὲν ἤθελε νὰ φανῆ ἄπιστος καὶ νὰ τοὺς βαρέσῃ παρὰ τὴ συνθήκη. . . .

Ἄφου οἱ Σουλιῶτες χαλάστηκαν, στὸ δλοῦστερο ὁ καπετὰν Γιαννάκης τῆς Καμαρίνας τόβαλε νὰ χαλάσῃ τὸν Κακιούζη ἀπὸ ἀντιζηλία. Δὲν τὸν χώνευε, γιατί αὐτὸς εἶχε καλύτερη θέση στὸν Ἄλῃ πασαῖ. Ἔβαλε λοιπὸν σ' ἐνέργεια τὴ ραδιουργία. Πηγαίνει καὶ λέει στὸν Ἄλῃ νὰ φυλαχτῆ ἀπ' τὸ φίλο του τὸν Κακιούζη, γιατί ἔχει σκοπὸ νὰ τοῦ κάμῃ κακό. Δὲν ἤθελε νὰ τὸν πιστέψῃ ὁ τύραννος, μὰ κείνος τοῦ λέει:

Εἰκ. 7.— Τὸ σπίτι τοῦ Καπ. Γιαννάκη στὴν Καμαρίνα.

— Γιὰ νὰ ἰδῆς, πασαῖ μου, πὼς τὴν ἀλήθεια λέω, γράψε στοὺς ντερβεναγάδες σου νὰ σοῦ στείλουν στὰ Γιάννινα τὰ παιδιά τους. Θὰ ἰδῆς τότε, πὼς ὅλοι οἱ ἄλλοι θὰ σοῦ τὰ στείλουν, ὁ Κακιούζης ὄχι.

Κι ἀλήθεια ἔτσι ἔγινε· ὁ Κακιούζης μόνο δὲν ἔστειλε τὸ παιδί του σὰν ἔλαβε τὴν εἶδηση· οἱ ἄλλοι ὅλοι τὰ ἔστειλαν.

Καὶ γιατί τάχα δὲν τῷ στείλει; Τὸν βροῆκε ἀπὸ πρὶν ὁ Καπετὰν Γιαννάκης καὶ τοῦ ἔκαμε τὸ φίλο.

— Τώρα μὴ στείλῃς τὸ παιδί σου στὰ Γιάννινα, τὸ καλὸ πού σου θέλω, τοῦ εἶπε, σωτηρία δὲν ἔχει· θὰ σοῦ τὸ χαλάσῃ ὁ πασᾶς. Δὲ θὰ τοῦ κάμωμε κι αὐτὸ τὸ χατήρι, νὰ στείλωμε τὰ παιδιὰ μας νὰ τὰ χαλάσῃ. Φτάνουν τ' ἄλλα χατήρια πὸν τοῦ γίνονται.

Ὡστόσο αὐτὸς (ὁ καπετὰν Γιαννάκης) ἔστειλε τὸ δικό του παιδί, γιὰ νὰ μῆ φανῆ ἄπιστος. Γελάστηκε ὁ Κακιούζης καὶ τὸ δικό του δὲν τὸ ἔστειλε.

Τόσο ἤθελε ὁ Ἀλῆς γιὰ νὰ πιστέψῃ στὰ λόγια τοῦ Καπετὰν Γιαννάκη. Τὸν πῆρε γιὰ ὄχτρο τὸν Κακιούζη καὶ ἔστειλε τοὺς Λιάπηδες γιὰ νὰ τὸν πιάσουν. Ἄλλὰ κι αὐτὸς μαθαίνοντας πὼς τὸν ζητοῦσαν, δὲν ἦταν κουτὸς νὰ πέσῃ στὰ χέρια τοῦ τυράννου. Τῶσκασε γιὰ τὴ Λευκάδα καὶ τὴν Κέρκυρα μ' ὄλο τὸ συγγενολοῖ του. Γλύτωσε· γι' αὐτὸ καὶ σήμερα ἀκόμα πολλοὺς βρίσκεις στὰ νησιὰ τοῦτα μ' αὐτὸ τὸ ὄνομα.

Αὐτὰ γίνονταν τότε. Αὐτὸς εἶναι ὁ Ζάλογγος κι αὐτὴ εἶναι ἡ ἱστορία του, ὅπως τὴν ξέρει ὁ κόσμος πὸν κατοικεῖ ἐκεῖ γύρω του.

ΔΗΜ. ΛΟΥΚΟΠΟΥΛΟΣ

